

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ב, תשי"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

” ב ה ק ”

המצוי אצל לשון אחרון יודע, כי המלה בֶּהָק משמשת
 בו להגדרת צבע, שהוא כמסנוור באורו, עוזו או בליטותו. אף
 אני נשענתי אל השימוש הזה, וכן בבואי בספר „גליליי
 הכבול“ למכס ברוד לתרגם את המלים etwas Blendendes
 ולא ראיתי כממצה תרגום כדקדוקו, „משהו מסמא“, עמדתי
 וכתבתי: „הבהוב הַבֶּהָק“ (עמ' 104). והנה בא עליי ד״ר
 י״ל ברוך בטענה, כי אף אני נגררתי אחרי הכתבנים הבורים
 ונטלתי למלה בֶּהָק, שפירושה במקרא צרעת, והשתמשתי
 בה בהוראה של נצנוץ והברקה. טענה זו מחייבת קודם כול
 תשובת־פתיחה כפולה. ראשית, לא כתבנים בורים הם הנוהגים
 באותו שימוש, שכן אילו אמרנו להביא דוגמאות לו, החל

בשירה שבה נגלה תחילה וכלה בפרוזה שנמשכה לו גם היא, ונצבר בידינו ילקוט של שמות משוררים וסופרים הראויים לשמם. שנית, לא נגררתי, אלא חטא הוא לי שחטאתי ביודעים, ואדרבה, נתפסתי בו באיחור י"ב שנים; כי בבואי, בספר זכרונותיי, לתאר את המלמד מימי ילדותי, סיפרתי, כי היה נקרא „שחין — על שם קרחתו הגדולה והבוהקת“ („ממחוז הילדות“, עמ' קנ"א). לאמור שלא נתעלמה ממני השייכות שבין נגע ובוהק, אך פירשתי עניין בוהק בהוראת נצנוץ, כניכר מהמשך דבריי, שבהם כתבתי על „האימה הגדולה והמתמדת שהטילו רום-הקומה, אדמונית-הזקן ובוהק הקרחת“ (שם, קנ"ב).

אכן, בחדרו של המלמד הזה למדתי בחומש בפרשת נגעים לאמור: „וראה הכהן והנה בעור בשרם בהרות כהות לבנות בהק הוא פרח בעור טהור הוא“ (ויקרא יג לט), כשם שלמדתי מה ששנו בזה חכמינו, אבל מה אעשה, ומשיצאתי מלימודי דרדקי, שבתי וראיתי, מה שנראה לכול, כי השורש בהק אינו נמצא אלא פעם אחת במקרא ושעל-כן אין להכריע מתוכו הוראתו, אלא סיוענו בא לנו ממציאיותו של השורש הזה בספרות שלאחר המקרא, ובה צורותיו שונות, כשם-עצם וכשם-תואר וכפועל, בייחוד בבניין הפעיל: הבהיק, ומתוך שימושיו אנו למדים את הצד השווה שבכל אלה — תכונת הברקה ונצנוץ⁽¹⁾, באופן שגם עניין בהק שבמקרא יפורש לנו על שום התכונה הזאת המצויה באותו נגע.

(1) וכן גם בארמית ובסורית. — מ"מ.

אם נאמר לעמוד על השימוש בשורש בהק בבניין הפעיל בספרות דורות האחרונים, נראה כי פירושו נסמכו על שני מקורות, האחד—המדגיש את צד הלובן; האחר—המדגיש את צד הלהט. מקורו של הפירוש לצד הלובן הוא בהלכה: „לבן לא ישא לבנה, שמא יצא מהם בזהק” (בכורות מה ע”ב). כדרך ראייה זאת, שעל פיה הבוהק הוא כלובן מכופל, נמצא בכמה וכמה דוגמאות. הרי, למשל, ח”נ ביאליק: „והנה הבהיקו כנגדו גם שני הבתים הלבנים” („החצוצרה נתבישה”); וכן ז’ שניאור: „הבהיק המטוה הצחור כחלום רע בתוך העלטה” („מתנה”); או י”ד ברקוביץ: „יוצא הוא מחדר־משכבו בלי קפוטא, בשרוולי־כתונתו המבהיקים מלובן” („בכפר”). מקורו של הפירוש לצד הלהט הוא בכתוב: „מנזה נגדו בערו גחלי אש” (שמואל ב’ כב יג), שתרגומו: מזיו יקריה מבהיקין שמיא וכו’. כדרך ראייה זו, שעל פיה הבוהק הוא כשרפה, נמצא בכמה וכמה דוגמאות אחרות. הרי, למשל, הסמיכות שמסמיך מנדלי: „פניו מבהיקים ועיניו מתלהטות מרוב שמחה” („מסעות בנימין השלישי”), וכן הקרבה לתרגום שהבאנו, כפי שמבליטה ש’ בן־ציון: „אך כנוגהה של איוו דליקה שבתחום מבהיק שם בשיפולם” („מעבר לחיים”).

אפשר שמתוך הראייה האחרונה, ראיית הלהט, נעקרה הוראת הבהיקה מתחומה והייתה כהגדרה לצבע עז שאינו לובן. הדרך להרחבת התחום התחילה, כמובן, בדוגמאות שבשכנותו של הלובן, והרי, למשל, אותו ש’ בן־ציון עצמו הכותב: „נחל זה כמה נתרחב היום—נהר הוא, רחבי־ידיים

ומבהיק כראי של כסף ממורט" (נפש רצוצה); או בהוראה של פועל יוצא: "וקר-חמה פרוש על ההולך ומבהיק כל כלי זכוכית שהוא פוגש" (הלבן). מעתה כאילו נפלסה נתיבה לתלות את הבהיקה גם בצבעים אחרים; וכן ו' שניאור באותו שיר עצמו: "הביטו איך הבהיק האודם"; ובייחוד זרובבל גלעד, שתיבת בֶּהָק מצויה ביותר בשיריו. הכותב: "עורב עורב על כלונסו מתנוצצים בחמה בבֶּהָק שחור וחריף" ("פריחת הארנים"). וכן: "בין גשם לגשם התנוצצו פיסות שמים בבֶּהָק-תכלת תינוקי, שקוי זיו" (שם). וכן מאיר מוהר הכותב: "נושם לרווחה משוחרר מכל זוהר השמש ובֶּהָק הפחול" ("עין בעין", עמ' 146).

ואחרון אחרון, שם העצם בֶּהָק וכן הפועל בהק בבניין קל גם הם נתפרשו כלשון הבהקה, כלומר נצנוץ והברקה. ודאי פעלה לא בלבד השפעת צורת ההפעיל והוראתה הברורה, אלא גם העובדה, כי תיבת בֶּהָק במובנה המקראי אין לה שימוש ריאלי מחוצה להלכה ודיונה המצומצם. והרי, למשל, דוגמה מימי הביניים: אם רבי שם טוב אבן-פל קירא כותב: "בהתגבר בגוף מרה שחורה / יהי נהפך כשוליה קדרה / והוא מריב ונלחם בחלומו / והבֶּהָק יהי שחור בעצמו" ("בתי הנהגת הגוף הבריא", מהדורת מחברות לספרות, עמ' 50), ברור כי אין הפייטן מבקש להבליט עניין הצרעת אלא את הניגוד בין הלובן ומיני השחור האלה. והרי, למשל, דוגמה מימי ההשכלה: אם שלמה רובין כותב: "והיו סופרים, אשר כבעל-הבית פיקח המחדש ביתו הישן ויעלה עליו מחיצונו צבע בֶּהָק עד שיאמרו הבריות ראה זה חדש הוא" (תהילת

חכסילים, עמ' 155), ברור, כי הפועל בהק אינו עניין של צרעת אלא של הברקה בלבד. ואחרון אחרון דוגמא מימינו. אם א' שטיינמן כותב: „נפש שנזדככה ואף בבוהק“ זהרוריה דבקו עוד סיגים לא מעטים“ („אחרי מות אמת אמור“), ברור מתוך השכנות (הזדככות, זהרורים), כי משמעותו של הבוהק כשל שכניו.